

© Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2012. İşbu çeviri, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Vakıf Fonu'nun desteğiyle yapılmıştır (www.coe.int/humanrightstrustfund). Bu çeviri, Mahkeme'yi bağlamamaktadır. Daha fazla bilgi için, bu belgenin sonunda bulunan, telif haklarına ilişkin belgeyi okuyunuz.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/ Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyrights/droits d'auteur à la fin du présent document.

Mahkeme içtihadı üzerine bilgi notu N° 148

Ocak 2012

Stanev/Bulgaristan [BD] - 36760/06

Karar 17.1.2012 [BD]

Madde 6

Hukuk prosedürü

Madde 6-1

Mahkemeye ulaşma

Hukuki kapasitesinden kısmen mahrum bırakılan bir şahsın, kendi hukuki kapasitesinin yeniden tesisi için mahkemeye ulaşamaması : *ihlal*

Madde 3

Aşağılayıcı muamele

Akli durumu yerinde olmayan şahıslara yönelik sosyal evdeki yaşam şartları : *ihlal*

Madde 5

Madde 5-1

Hürriyetten mahrumiyet

Yasal yollar

Akli durumu yerinde olmayan şahıslara yönelik sosyal eve yerleştirmenin yasallığı : *ihlal*

Madde 5-4

Başvuru yapma

Akli durumu yerinde olmayan şahıslara yönelik sosyal eve yerleştirmenin yasallığına itiraz etmek için herhangi bir başvurunun olmaması : *ihlal*

Madde 13

Etkili başvuru

Akli durumu yerinde olmayan şahıslara yönelik sosyal evdeki kötü yaşam şartlarından dolayı tazminat elde etmek için herhangi bir başvuru yolunun olmaması : *ihlal*

Madde 46

Madde 46-2

Kararın uygulanması

Genel tedbirler

Savunmacı Devlet, hukuki kapasitelerini yeniden tesisini isteyen şahısların mahkemeye ulaşmaları için genel tedbirler almak zorundadır.

Olaylar – 2000 yılında başvurusunun anne babasının toplu talebi üzerine bir mahkeme, şizofren olduğu için başvurusunun hukuki kapasitesinin kısmen sınırlandırılmasına karar vermiştir. 2002 yılında başvuru, iradesine aykırı olarak hacir altına alınmıştır ve bir köyde, uzak bir dağlık bölgede bulunan akli durumu yerinde olmayan şahıslara yönelik sosyal bir eve yerleştirilmiştir. 2003 ve 2004 yıllarında yapılan ziyaretler sırasında İşkencenin ve insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muamelenin önlenmesi Avrupa Komitesi (CPT), sosyal evdeki şartların insanlıkdışı ve aşağılayıcı muamele olarak nitelendirilebileceğini belirtmiştir. 2004 ve 2005 yıllarında, bir avukat yoluyla başvuru, savcının ve belediye başkanından kendisinin hacir altına alınmasının durdurulması için bir prosedür başlatmaları talebinde bulunmuştur. Bu talep başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Başvurusunun vasisi de, otonom bir şekilde hayatını idame edemediği için başvuru için en iyi yerin, sosyal ev olduğu gerekçesiyle böyle bir prosedür başlatmayı reddetmiştir. 2006 yılında avukatının insiyatifi ile başvuru bağımsız bir psikiyatri uzmanı tarafından muayene edilmiştir. Bu psikiyatri uzmanı, şizofreni teşhisinin doğru olmadığı ama başvurusunun alkolü kötüye kullanmaya eğilimli olduğu, bu iki semptomun birbirine karışabileceği, başvurusunun topluma adapte olabileceği ve sosyal evde kalmasının kendi sağlığı için çok zararlı olduğu sonucuna varmıştır.

Hukuk açısından – Madde 5 § 1

a) *Uygulanma* – Başvurusunun sosyal eve yerleştirilmesi ulusal makamlara atfedilebilir çünkü bu durum, sosyal eve yerleştirme talebinden itibaren ve tedbirin alınması sırasında, devletin kendi görevlileri aracılığıyla hareket eden kamu makamları ve kurumları tarafından yapılan birçok işlemin sonucudur. Başvuru dışarı çıkabileceği sosyal evin bir başka binasına yerleştirilmiştir ama, evin dışında geçen süre ve gidebileceği yerler her zaman sınırlıydı ve kontrol edilmekteydi. Bu dışarı çıkma izin rejimi ve idarenin başvurusunun kimlik

kartlarını tutması, başvurucunun kişisel özgürlüğü için önemli sınırlamalar oluşturmaktadır. Her ne kadar bazı yerlere gidebiliyorsa da başvurucu, daimi bir denetim altında tutulmaktadır ve istediği her zaman sosyal evden izinsiz olarak ayrılma konusunda özgür değildir. Hükümet, başvurucunun sağlık durumunun, kendisini mevcut tehlike durumunda sosyal eve yerleştirmeyi ve onu korumak için özel sınırlamaların yapılmasını haklı gösterecek nitelikte olduğunu göstermemiştir. Sosyal eve yerleştirme süresi tespit edilmemiştir ve dolayısıyla bu süre belirsizdir, çünkü belediye kayıtlarında başvurucunun daimi adresi, sosyal ev olduğu yazılmıştır. Başvurucu hala, sekiz yıldan beri burada kalmaktadır ve dolayısıyla maruz kaldığı kısıtlamaların negatif sonuçlarını tamamen hissediyordur. Başvurucu sosyal eve yerleştirme ile ilgili fikrini bildirmeye davet edilmemiştir ve bu konuda hiçbir zaman açıkça onay vermemiştir. İç hukuk, başvurucunun iradesine herhangi bir değer atfetmekteydi ve görünüme bakılırsa başvurucu, durumunun iyice farkındaydı. Sonrasında 2004 yılından itibaren başvurucu, psikiyatri uzmanı önünde ve kendi hukuki kapasitesinin yeniden tesisi için makamlar nezdinde başlattığı girişimlerde, sosyal evden ayrılma arzusunun açıkça dile getirmiştir. Mahkeme, başvurucunun sosyal eve yerleştirilmesine onay verdiği veya bunu zımnen kabul ettiği konusunda ikna olmamıştır. Bulgar makamlarının başvurucunun sosyal eve yerleştirilmesinde oynadıkları rol, sosyal evden çıkma rejimi, tedbirin süresi ve başvurucunun onayının olmaması gibi hususlar dikkate alındığında, incelenen durum bir hürriyeti mahrumiyet oluşturmaktadır ve 5 § 1 maddesi uygulanmaktadır.

b) *Esas* – Başvurucunun, önceden onayı olmaksızın akli durumu yerinde olmayan şahıslara yönelik sosyal eve yerleştirilmesi kararı, Bulgar hukukunda geçerli değildir. Bu sonuç başlı başına Mahkeme'ye, başvurucunun hürriyetten mahrum bırakılmasının 5. maddeye aykırı olduğunu tespit etmeye yetmektedir. Her halükarda bu tedbir, Sözleşme'nin 5 § 1 maddesi anlamında usulüne uygun değildir çünkü burada, 5 § 1 e) maddesi dahil olmak üzere – bir «akıl hastasının» hürriyetinden mahrum bırakılması – bu hükümde öngörülen istisnalardan hiçbirisi uygulanmamaktadır. Bu davada, hukuki kapasitenin sınırlandırılması kapsamında yapılan tıbbi incelemenin, başvurucunun akli bozukluğunun varlığını ortaya koyduğu doğrudur. Ancak vasi, başvurucunun sağlık durumunun muhtemel gelişmesini kontrol etmek için herhangi bir girişimde bulunmadan ve başvurucuyla görüşmeden veya ona danışmadan, makamların dayandığı psikiyatrik muayene ile sosyal eve yerleştirme arasında iki sene geçmiştir. Bu zaman süresi aşırıdır ve 2000 yılında düzenlenen bir doktor raporunun, sosyal eve yerleştirme döneminde (2002 yılı) daimi bir şekilde başvurucunun ruhi sağlığını yansıttığı sonucuna varamayız. Makamların, sosyal eve yerleştirme sırasında bir psikiyatri muayenesi yaptırma yasal yükümlülükleri olmadığını belirtmek gerekmektedir. Yeni bir tıbbi gelişme raporunun bulunmaması başlı başına, başvurucunun sosyal eve yerleştirilmesinin usulüne uygun olmadığı sonucuna varmak için yeterlidir. Bununla birlikte, başvurucunun kendisi için veya başkaları için tehlikeli olduğu ispatlanmamıştır. Mahkeme ayrıca, sosyal eve yerleştirmeyi haklı kılan akli bozuklukların devamının kontrolü konusunda eksiklikler tespit etmektedir. Her ne kadar başvurucu bir psikiyatri uzmanı tarafından izlenmişse de bu izleme, başvurucunun sosyal evde tutulmasının 5 § 1 e) maddesine göre, düzenli aralıklarla, gerekli olmaya devam edip etmediğini denetleme amacıyla değildir. Gerçekten de bu denetleme, ilgili mevzuat tarafından öngörülmemiştir. Başvurucunun sosyal eve yerleştirilmesi «yasanın öngördüğü usule uygun» olarak verilmemiştir ve 5 § 1 maddenin e) bendi ve bu maddenin a) ile f) bentleri arasındaki durumlarla haklı gösterilmemiştir.

Sonuç : ihlal (oybirliği).

Madde 5 § 4 : Hükümet, başvurucunun sosyal eve yerleştirilmesinin yasa uygunluğunu ve bu tedbirin devamına karşı başvurucuya, doğrudan doğruya itiraz etme ihtimali veren herhangi bir iç hukuk başvurusunun olduğunu söylememiştir. Bulgar mahkemeleri, hiçbir zaman ve herhangi bir şekilde, başvurucunun sosyal eve yerleştirilmesine dahil edilmemişlerdir ve ulusal mevzuat, periyodik aralıklarla ve otomatik olarak bir şahsın akli durumu yerinde olmayan şahıslara yönelik sosyal eve yerleştirilmesinin hukuki denetiminin yapılmasını öngörmemektedir. Kaldı ki, başvurucunun sosyal eve yerleştirilmesi Bulgar hukukunda bir hürriyetten mahrumiyet olarak kabul edilmediği için, Bulgar hukuku hürriyetten mahrumiyet olarak bu tedbirin yasallığına itiraz etme imkanı veren herhangi bir başvuru öngörmemektedir. Onay olmadan sosyal eve yerleştirme yapılmasının geçersizliği, sadece vasinin insiyatifiyle öne sürülebilmektedir.

Sonuç : ihlal (oybirliği).

Madde 5 § 5 : Mahkeme'nin bu kararından önce, usulüne aykırı hürriyetten mahrumiyet için başvurucunun bir tazminat hakkını öne sürebileceği veya bu kararın verilmesinden sonra, böyle bir hakkı öne sürebileceği ispatlanmamıştır.

Sonuç : ihlal (oybirliği).

Madde 3 : Gerek bir ceza prosedürü kapsamında verilen bir tutuklama veya gerekse şahsın yaşamının veya sağlığının korunması amacıyla kendisinin tutulması söz konusu olsun 3. madde, makamların elinde bulunan şahıslara insanlıkdışı ve aşağılayıcı muamele yapılmasını yasaklamaktadır. Sosyal evdeki yemek yetersizdi ve kötü kalitedeydi. Bina yeteri kadar ısıtılmamaktaydı ve kışın başvurucu, kendi ceketıyla yatmak zorunda kalmıştır. Başvurucu, kirli ve kötü durumda olan bir banyoda haftada bir defa duş alabilmekteydi. Tuvaletler çok kötü durumdaydı ve bununla birlikte CPT'nin tespitlerine göre, tuvaletlere gitmek tehlikeliydi. Son olarak sosyal ev, yıkamadan sonra orada kalanların elbiselerini değiştirmekteydi ve bu durum, onlarda aşağılanma hissinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Başvurucu yaklaşık olarak yedi sene gibi uzun bir süre boyunca, söz konusu olan şartların tamamına maruz kalmıştır (2002 ve 2009 yılları arasında, başvurucunun kaldığı bina yenilendiği zaman). CPT, yerleri gördükten sonra, söz konusu dönemde sosyal evdeki şartların insanlıkdışı ve aşağılayıcı bir muamele olarak kabul edileceğini ortaya koymuştur. Bu sonuçları bilmesine rağmen, 2002 ve 2009 dönemleri arasında Bulgar makamları, bu kurumun kapatılması yönünde verdikleri taahhüdü yerine getirmemişlerdir. Hükümet tarafından öne sürülen ekonomik kaynakların yokluğu, başvurucunun yukarıda betimlenen şartlarda tutulmasını haklı göstermek için yerinde bir argüman oluşturmamaktadır.

Sonuç : ihlal (oybirliği).

3. madde ile birlikte öne sürülen 13. madde : Başvurucunun sosyal evde tutulması, iç hukukta bir tutuklama olarak kabul edilmemektedir. Dolayısıyla başvurucu devletin sorumluluğu ile ilgili 1988 tarihli yasaya göre, bu sosyal evdeki kötü şartlardan dolayı bir tazminat elde edememekteydi. Kaldı ki, bu yasanın sosyal evlerdeki kötü şartlar ile ilgili iddialara uygulandığını gösteren herhangi bir yargı kararı bulunmamaktadır. Başvurucunun hukuki kapasitesini yeniden tesis edebildiği ve sosyal evden çıkabildiği farz edilse bile, sosyal evde aşağılayıcı şartlarda tutulmasından dolayı kendisine herhangi bir tazminat verilmeyecekti.

Sonuç : ihlal (oybirliği).

Madde 6 § 1 : Başvurucu, vasisinin veya Ceza Muhakemeleri Kanununun 277. maddesinde belirtilen şahıslardan birinin aracılığı olmadan, hukuki kapasitesinin yeniden tesisi talebinde bulunamamaktaydı. İç hukuk, hukuki kapasitelerin tamamen sınırlanması ile, hukuki kapasitelerin kısmen sınırlanması arasından herhangi bir ayırım yapmamaktadır ve vasi tayininin korunmasını haklı kılan nedenlerin periyodik aralıklarla otomatik olarak denetiminin yapılma ihtimalinin öngörmemektedir. Bununla birlikte başvurucunun durumunda, bu tedbir zaman ile sınırlandırılmamıştır. Her ne kadar mahkemeye ulaşma hakkı mutlak değilse de ve kısmen hukuki kapasitesi sınırlandırılan bir şahsın usuli haklarının sınırlandırılması haklı gösterilebiliyorsa da, hukuki kapasitenin sınırlandırılması kararını gözden geçirmek için bir mahkemeden talepte bulunma hakkı, ilgili şahıs için en önemli haklardan birini oluşturmaktadır. Bu nedenle bu şahısların bu alanda, yargıya doğrudan doğruya ulaşma haklarından prensip olarak faydalanmaları gerekmektedir. Ancak devlet, doğrudan doğruya yargıya ulaşma hakkının kullanımı ile ilgili olarak usuli şekilleri belirleme konusunda özgürdür. Aynı zamanda, sadece aşırı ve temelden yoksun olan taleplerle mahkemelerin tıkanmasını önlemek amacıyla ulusal yasanın, bu alanda yargıya ulaşma hakkına sınırlamalar öngörmesi, 6. madde ile uyumsuz değildir. Ancak doğrudan doğruya mahkemeye ulaşma hakkından mahrum bırakmaktan çok, bu sorunun çözümü için daha az sınırlayıcı yöntemler uygulanabilir ; örnek olarak taleplerin zaman dilimi ile sınırlandırılması veya dosyalar üzerinde kabuledilebilirlik ön inceleme sistemi uygulanması gibi. Bununla birlikte bugün Avrupa çapında, hukuki kapasitelerinden mahrum olan şahıslara, bu tedbirin kaldırılması için mahkemeye doğrudan doğruya başvurabilmelerine imkan tanıyan bir eğilim bulunmaktadır. Ayrıca, akıl hastalarının korunması ile ilgili uluslararası belgeler bugün, bu şahıslara ideal bir şekilde hukuki otonomi verilmesinin önemini kabul etmektedirler. 6 § 1 maddesinin prensip olarak, başvurucunun durumunda olduğu gibi, kısmen hukuki kapasitesi sınırlanmış her şahsa, kendi hukuki kişiliğinin yeniden tesisini talep etmek için bir mahkemeye ulaşma hakkını güvence altına alacak şekilde yorumlanması gerekmektedir. Söz konusu olan doğrudan doğruya mahkemeye ulaşma hakkı, ilgili Bulgar mevzuatı tarafından belirli bir kesinlik derecesinde güvence altına alınmamıştır.

Sonuç : ihlal (oybirliği).

Madde 46 : Başvurucunun haklarının ihlalinin sonuçlarını ortadan kaldırmak için ulusal makamların, başvurucunun söz konusu sosyal evde kalmak isteyip istememesini denetlemek zorundadırlar. Bu davanın hiçbir unsuru, başvurucunun söz konusu sosyal evde veya kendisinin onay gösterdiğinin ispatlanması durumunda, akli durumu yerinde olmayan şahıslara yönelik bir başka sosyal evde tutulmasına engel olarak yorumlanmaması gerekmektedir. Buna karşın, başvurucunun buna itiraz etmesi durumunda, başvurucunun durumunu, bu halihazır davanın sonuçları ışığında gecikmeksizin incelemek ulusal makamlara aittir. Hukuki kapasitesinden kısmen mahrum olan bir şahıs için, hukuki kişiliğin yeniden tesisi amacıyla mahkemeye doğrudan doğruya ulaşma hakkının olmamasından dolayı tespit edilen Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin ihlali dikkate alındığında Mahkeme, Savunmacı Devlete, mahkemeye etkili bir şekilde ulaşma hakkına imkan veren gerekli genel tedbirler almayı gözönünde bulundurmasını tavsiye etmektedir.

Madde 41 : manevi tazminat için 15 000 EUR.

© **Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2012.** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin resmi dilleri, İngilizce ve Fransızca'dır. İşbu çeviri, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Vakıf Fonu'nun desteğiyle yapılmıştır (www.coe.int/humanrightstrustfund). Bu çeviri, Mahkeme'yi bağlamamaktadır ve Mahkeme, bu çevirinin kalitesine ilişkin olarak hiçbir sorumluluk almamaktadır. Bu çeviri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihat veritabanı olan HUDOC'tan veya HUDOC'un ilettiği olduğu diğer veritabanlarından indirilebilir (<http://hudoc.echr.coe.int>). Bu çeviri, ticari olmayan amaçlarla ve davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ve İnsan Hakları Vakfı'na atıfta bulunmak suretiyle alıntılanabilir. Bu çeviri kısmen veya tamamen, ticari amaçlarla kullanmak isteyenlerin, bunu aşağıdaki adrese bildirmeleri gerekmektedir: publishing@echr.coe.int.

© **Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.**

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© **Conseil de l'Europe/ Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2012.**

Les langues officielles de la Cour Européenne des Droits de l'Homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour Européenne des Droits de l'Homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de tout autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.